

*О. М. Галинська,
Національний університет харчових технологій, м. Київ*

СПЕЦИФІКА АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК СФЕРИ БІЗНЕС-ДІЯЛЬНОСТІ

У статтю представлено аналіз основних характеристик поняття термін, особливостей термінів, що функціонують у сфері менеджменту, а також запропоновано різні підходи до трактування понять термінологія і терміносистема.

Ключові слова: термін, термінологія, терміносистема менеджменту, ділова англійська мова.

В статье представлен анализ главных характеристик понятия термин, особенностей терминов, которые функционируют в сфере менеджмента, а также предложены разные подходы к трактовке понятий терминология и терминсистема.

Ключевые слова: термин, терминология, терминсистема менеджмента, деловой английский язык.

The article offers analysis of the main characteristics of the term, its peculiarities in management, as well as different approaches to the interpretation of the terms 'terminology' and 'term system' are suggested.

Key words: term, terminology, term system of management, Business English.

В останні десятиліття ХХ ст. – на початку ХХІ ст. активно розвивався і сьогодні продовжує розвиватися багатомовний термінологічний ринок. Дослідження термінів і галузевих терміносистем у сучасній науці перебуває на стадії активного розвитку, оскільки інтеграційні процеси у світі безпосередньо впливають на проникнення лексичних одиниць з однієї мови в іншу. Актуальність дослідження зумовлена спрямованістю сучасних досліджень мовних і мовленнєвих одиниць, зокрема термінів, що функціонують у сфері бізнесу, а також у професійно-орієнтованих текстах. Метою статті є виявлення особливостей термінів англійської терміносистеми менеджменту. Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань: проаналізувати різні підходи до тлумачення понять «термін», «термінологія», «терміносистема»; описати основні характеристики термінів сфери менеджменту.

Формулюючи свого часу сутність терміна, В. Виноградов підкреслював, що коли слово стає засобом логічного визначення, його слід вважати науковим терміном [2]. Пізніше термін стає предметом вивчення багатьох дослідників (Р. Будагова, В. Гака та ін.). Поступово у мовознавстві сформувався новий розділ – термінознавство. Термін, як і будь-яка мовна одиниця, розглядався в кількох аспектах: діахронічному (В. Виноградов), функціонально-стилістичному (Р. Будагов), лексикографічному (О. Герд, С. Гриньов), лексико-семантичному (В. Даниленко).

У термінознавстві існує таке визначення терміна: «Термін – це лексична одиниця певної мови для спеціальних цілей, що позначає спільне – конкретне чи абстрактне – поняття теорії певної спеціальної сфери знань чи діяльності» [8, с. 31-32]. Даючи визначення терміна, науковець зазначає:

- терміни мають усі семантичні та формальні ознаки слів і словосполучень природної мови;
- терміни фігурують як такі саме в мові для спеціальних цілей, а не в лексиці тієї чи іншої мови в цілому;
- у лексиці мови для спеціальних цілей терміни слугують засобами позначення спеціальних понять – результату когніції в спеціальних сферах знань і (або) діяльності;
- терміни – це елементи терміносистем, що відображають (моделюють) теорії, за допомогою яких описуються спеціальні сфери – об'єкти мови для спеціальних цілей [там само, с. 32].

Основні напрями, за якими в сучасній науці досліджується термін, – це визначення його основних властивостей, дослідження та опис процесів його творення. Вчені працюють над проблемою вимог до структури та семантики терміна. Найважливішими вимогами до структури вважають: лаконічність терміна (ця вимога не є абсолютною – якщо об'єкт належить до складної класифікаційної системи, тоді постає необхідність відображення у ньому багатьох ознак), відображення у структурі зв'язків з іншими поняттями, здатність до участі у подальшому словотворі [16]. Вимоги до семантики терміна такі: вимога точності (точне співвіднесення терміна з поняттям; неточний термін, як правило, частково перекривається суміжним терміном, що зумовлює розпливчастість меж, двозначність і побічні асоціації); вимога повноти терміносистеми (будь-якому поняттю термінологічної системи має відповідати свій термін); відсутність у терміна надлишкової інформації (здебільшого це стосується термінів-словосполучень). Такі підходи обґрунтовані численними уточненнями, коментарями і дістають щоразу інші інтерпретації. Проте зазначимо, що суть вимог майже однакова в усіх формулюваннях, – це фіксований зміст і точність.

На нашу думку, слід сформулювати деякі позиції дослідників щодо розмежування понять «термінологія» і «терміносистема». Е. Скороходько та К. Авербух вважають їх синонімічними. Так, Е. Скороходько вказує: «Сукупність термінів, що стосуються певної галузі науки, техніки чи іншої сфери людської діяльності, утворюють галузеву термінологію або термінологічну систему» [13, с. 11]. «Термінологія – система знаків спеціальної сфери діяльності, яка ізоморфна системі її понять і обслуговує її комунікативні потреби. Терміносистема – це термінологія, в якій експліцитно представлені її системні властивості. Термін – елемент термінології (терміносистеми)» [1, с. 46]. Проте, на думку В. Лейчика, який дещо розмежовує ці два поняття, відмінність між термінологією та терміносистемою полягає, перш за все, у способі їх утворення. Термінології утворюються стихійно, у результаті накопичених знань, формування уявлень, понять, які й позначаються одиницями цих

термінології. А терміносистеми свідомо конструюються після того, як уже сформувалася теорія, що описує і пояснює закономірності, предмети, об'єкти та процеси, які мають місце у відповідній спеціальній сфері [9, с. 54]. Звідси випливає, що для утворення терміносистеми наявність теорії обов'язкова, а для утворення термінології достатньо простого набору загальних понять, що охоплюють певну галузь. Ведучи мову про термінологію, інші дослідники виокремлюють: 1) науку про терміни (термінознавство); 2) фахову лексику в складі всіх слів певної мови (наприклад, термінологія німецької мови); 3) спеціальну лексику, що обслуговує певну галузь науки чи техніки (наприклад, лінгвістична термінологія) [5, с. 11].

Водночас у поняття «термінологія» додатково вкладають різні смислові відтінки. Одні дослідники під термінологією розуміють сукупність термінів незалежно від того, чи упорядкована (стандартизована) вона чи ні [14, с. 21]. Інші дослідники, професійно пов'язані з нормалізацією термінології, загалом мають на увазі упорядковану термінологію. Саме тому одні автори стверджують, що терміни однозначні і не мають синонімів, а інші наводять обгрунтовані приклади, які заперечують таке розуміння [15, с. 23]. Тому очевидно, що в поняття «термінологія» вони вкладають різні значення. Повернімося до позиції Е. Скороходька, який запропонував таке: 1) термінологія (мови) – це сукупність термінів певної мови; 2) за галузевою ознакою термінологія мови поділяється на галузеві термінології – сукупності термінів певної наукової (професійної) галузі, підгалузей тощо; 3) за ознакою упорядкованості термінологія мови поділяється на упорядковану (стандартизовану) та на стихійну термінологію [12, с. 15].

У В. Сліпецької [15] зазначено, що не тільки стандартизованій термінології, але й стихійній, так само, як і лексичі в цілому, властива системність. Між термінами існують різні відношення – семантичні, етимологічні, словотворчі тощо. Е. Скороходько показав, що між будь-якою парою термінів – елементів чи упорядкованої чи стихійної термінології, – існують безпосередні чи опосередковані семантичні зв'язки. Тому будь-яку термінологію можна назвати термінологічною системою. Таким чином, по суті термінологія і термінологічна система (терміносистема) – це синоніми. Синонімічність цих термінів підтверджується тим, що навіть у нормативних документах вищого рівня (стандартах на терміни і визначення), які репрезентують строго упорядковані термінології, вживається виключно назва термінологія [15, с. 24]. Ми в дослідженні послуговуємося поняттями «термінологія» і «терміносистема» як синонімічними.

У розвитку галузевої термінології виділяють низку тенденцій, за якими можна оцінювати зв'язок термінології, що розвивається на базі національної літературної мови, з успадкованим масивом явищ цієї мови, її лексико-семантичними і номінативними можливостями, а також залежність формування галузевих терміносистем від характеру розвитку сучасних сфер знання [16]. Звідси в авторки випливає таке визначення терміна: «це лексична одиниця певної мови для спеціальних цілей, яка позначає загальне, конкретне або абстрактне поняття теорії певної спеціальної сфери знань чи діяльності. Тут враховано кілька важливих моментів: терміни як такі фігурують у мові для спеціальних цілей, а не в лексичі тієї чи іншої природної мови в цілому; у лексичі мови для спеціальних цілей терміни виступають як засоби позначення спеціальних загальних понять; терміни – це елементи терміносистем, що відображають (моделюють) теорії опису особливої мовної сфери – об'єкти мов для спеціальних цілей» [там само, с. 5].

Термінологія національних мов є найбільш динамічною частиною словникового складу порівняно з іншими частинами. Саме на матеріалі термінологічної лексики дія мовних законів, головним чином словотвірних, виявляється найвиразніше [11, с. 62]. Термінологія національної мови швидко змінюється. До того ж, ці зміни пов'язані не з мовними законами, а є результатом науково-технічного прогресу. Розвиток науки й техніки спричиняє появу нових понять, до заміни або цілковитого зникнення існуючих. Тому виникає потреба у роботі фахівців над створенням нових термінів і впорядкуванням наявних. Увага до питань спеціальної термінології зростає не лише серед спеціалістів даної науково-технічної сфери, а й серед учених-лінгвістів і всієї громадськості [11, с. 63]. Дослідниця виділяє такі характерні ознаки термінології різних галузей:

– головна субстанційна функція термінології – функція комунікативного обслуговування професійно-трудо-вих потреб носіїв мови;

– термінологія складається з набору простих (однослівних) і складених (термінологічних словосполучень) термінів, а також відношень, які пов'язують ці елементи (матеріальні та семантичні, парадигматичні та синтагматичні, функціональні і генетичні);

– генетично прості терміни можуть бути загальноновживаними словами або запозиченнями, або оригінальними одиницями, утвореними з морфем за відомими, найчастіше загальноновживаними, словотвірними моделями;

– прості терміни відрізняються від загальноновживаних слів своєю семантичною організацією. Словотвір термінів підпорядковується тим самим закономірностям і регулюється тими ж моделями, що й словотвір у цілому;

– складені терміни (термінологічні словосполучення), відрізняються від вільних і стійких (фразеологічних) словосполучень також своєю семантичною організацією. Синтаксичні моделі, за якими утворені терміни, єдині для мови загалом, проте відрізняються своєю продуктивністю в термінологічних і нетермінологічних текстах;

– семантичні відношення, що пов'язують терміни, мають логічний характер, але є індивідуальними, адже відношення пов'язують завжди конкретні терміни конкретної термінології. Виділені ознаки термінологій дають змогу говорити про системність, тобто розглядати термінології як системи лінгвістичних одиниць [11, с. 63-64].

Ділова англійська мова є метамовою сфери бізнесу, отже, це засіб реалізації понять професійно-зорієнтованої сфери менеджменту, маркетингу, фінансів та ін. Слід наголосити на наднаціональному і міжнародному аспекті поняття «ділова іноземна мова», що використовується представниками різних країн. Універсальний

характер ділової англійської мови дає підставу розглядати її безвідносно країнознавчих та культурних особливостей, які враховуються при розгляді етимології певних лексичних одиниць, а також їх діалектичних і стилістично-забарвлених особливостей.

Менеджмент [англ. *management* – керування, організація] – сукупність сучасних засобів, методів, форм управління виробництвом і збутом продукції з метою підвищення їхньої ефективності і збільшення прибутку [17, с. 446]. Це система організації економічної діяльності юридичної чи фізичної особи. Менеджмент тісно пов'язаний із маркетингом. На думку багатьох науковців, менеджмент має ширші межі та включає в себе маркетинг як одну із функцій організації [10]. Маркетинг, який об'єднує все, що пов'язано з товаром, його виробництвом, збутом, розглядається нами як функція менеджменту. Слід зазначити, що різні автори по-різному підходять до розуміння зв'язків між менеджментом і маркетингом. Ми не ставимо собі за завдання охопити всі теорії та характеристики цих взаємозв'язків. І хоча питання, які вирішує менеджмент, пов'язані з управлінням людськими ресурсами, виробничим процесом, а вектор діяльності маркетингу спрямований на ринок товарів і послуг, споживачів тощо, зазначені складові сфери професійно-орієнтованої діяльності взаємно перетинаються у сегменті, пов'язаному з поняттям людського фактору.

У результаті проведеного дослідження ми виявили, що терміносистема менеджменту має такі характеристики: 1) **цілісність**, що передбачає певну обмеженість термінологічного корпусу сфери менеджменту, що містить одиниці на позначення ключових (*management, product, consumer*) і вузькопрофесійних понять (*FCMG – fast moving consumer goods* – швидко оборотні споживчі товари); 2) **відкритість**, тобто розмитість меж периферії та функціонування у терміносистемі менеджменту одиниць з інших галузей знань (*integrated network* – інтегрована мережа, тобто спеціалізація сайтів компанії відповідно до певного продукту, технології, що є елементом терміносистеми комп'ютерної справи); 3) **існування фразеологічних одиниць** (*bull market* (буквально «ринок биків») – ринок з цінами, що зростають; *bear market* (буквально «медвежий ринок») – ринок з цінами, що падають); 4) **гнучкість**, тобто реакція на зміни у зовнішньому середовищі, що проявляється через постійне оновлення лексичних одиниць, що мають спочатку статус одиниць мовлення (*baggage partner* (буквально «партнер-багаж») – непотрібний партнер), а згодом набувають статусу одиниць мови (*copycat product* – продукт-калька, для створення якого була використана ідея конкурентів) (див. детальніше [7]).

Результати дослідження дають змогу окреслити коло проблем для подальшого опрацювання. Перспективним, на нашу думку, є дослідження прагматичних особливостей термінів у різних терміносистемах, а також шляхів і механізмів утворення нових понять у цих терміносистемах.

Література:

1. Авербух К. Я. Терминологическая вариантность: терминологический и прикладной аспекты / К. Я. Авербух // Вопросы языкознания. – 1986. – № 6. – С. 38-48.
2. Виноградов В. В. Русский язык / В. В. Виноградов. – М.–Л.: Учпедгиз, 1947. – 784 с.
3. Герд А. С. Проблемы становления и унификации научно-технической терминологии / А. С. Герд // Вопросы языкознания. – 1971. – № 1. – С. 14-22.
4. Гринев С. В. Введение в терминоведение / С. В. Гринев. – М.: Московский лицей, 1993. – 309 с.
5. Даниленко В. П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М.: Наука, 1977. – 246 с.
6. Д'яков А. С. Основы терминотворения / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К.: КМ Academia, 2000. – 216 с.
7. Житнікова К. В. Фразеологічні одиниці в англомовній терміносистемі менеджменту та маркетингу: семантико-прагматичний аспект (на матеріалі журналу «Journal of World Business»): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови» / Катерина Володимирівна Житнікова. – Київ, 2008. – 360 с.
8. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура [изд. 3-е] / Владимир Моисеевич Лейчик. – М.: Изд-во ЛКИ, 2007. – 256 с.
9. Лейчик В. М. Терминология и терминотворение / В. М. Лейчик // Научно-техническая терминология: сб. науч. тр. – 2000. – Вып. 2. – С. 54-55.
10. Михайлов Е. А. Стратегический менеджмент и стратегический маркетинг: проблемы взаимосвязи и взаимопроникновения [Электронный ресурс] / Е. А. Михайлов. – Режим доступа: <http://www.cfip.ru/press/management/1999-2/03.shtml>
11. Павлова О. І. Основы терминоведения: [навч. посіб.] / Ольга Іванівна Павлова. – Рівне: Волинські береги, 2011. – 200 с.
12. Скороходько Э. Ф. Вариативность и скрытая полисемия в терминологии / Э. Ф. Скороходько // Научно-техническая информация. – Серия 1. – 2003. – № 5. – С. 15-19.
13. Скороходько Е. Ф. Сучасна англійська терминологія: [навч. посіб.] / Едуард Федорович Скороходько. – К.: УЛІМ, 2002. – 76 с.
14. Скороходько Е. Ф. Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу): [монографія] / Едуард Федорович Скороходько. – К., 2006. – 99 с.
15. Сліпецька В. Д. Англомовна терминологія штучного інтелекту в контексті інших термінотворення (досвід лінгвостатистичного аналізу): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови» / Сліпецька Віра Дмитрівна. – Київ, 2008. – 347 с.
16. Стахурська Г. Ю. Активні процеси у перській комп'ютерній субмові: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.13 «Мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії» / Г. Ю. Стахурська. – К., 2007. – 22 с.
17. Сучасний словник іншомовних слів / Укл.: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с.